

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-15-13
Otsuse kuupäev	11. juuni 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Ott Järvesaar, Lea Laarmaa, Jaak Luik ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontrolli osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni
Menetluse alus	Pärnu Maakohtu 16. aprilli 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-10-51549
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tsiviilasjas nr 2-10-51549 esitasid AS Eesti Krediidipank ning Krediidi ja Ekspordi Garanteerimise Sihtasutus KredEx 19. oktoobril 2010 Harju Maakohtule hagi D. Paara vastu, paludes mõista temalt põhinõudena välja 1 181 928 krooni 10 senti (75 538 eurot 97 senti). Hageja tasus hagi esitamisel sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel kostja vastu esitatud nõudelt riigilõivu 85 000 krooni (5432 eurot 49 senti). 28. jaanuaril 2011 võttis kohus hagi menetlusse, 14. märtsil 2013 toimus asjas eelistung.
2. Hageja esitas 11. detsembril 2012 esimese astme menetluse ajal Pärnu Maakohtule taotluse tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks hagiavalduse esitamise ajal kehtinud RLS § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 tasumisele kuulunud riigilõivu osas, määrata põhiseaduspäraseks riigilõivuks sama nõudesumma puhul alates 1. juulist 2012 kehtiv riigilõivu määr 1300 eurot ja tagastada hagejale hagiavalduse esitamisel enam tasutud riigilõiv 4132 eurot 49 senti.
3. Pärnu Maakohus rahuldab 16. aprilli 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-51549 hageja riigilõivu tagastamise taotluse ja tunnistas RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 asjassepuutuvas osas põhiseadusega vastuolus olevaks. Maakohus määras tasumisele kuuluvaks riigilõivuks

2636 eurot 36 senti ja tagastas 2796 eurot 13 senti enamtasutud riigilõivu. Pärnu Maakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 19. aprillil 2013.

MAAKOHTU MÄÄRUS

4. Tuginedes Riigikohtu praktikale ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lõike 1 punktile 1 ja RLS § 15 lõike 1 punktile 1, leidis Pärnu Maakohus, et hagejal on kuni asjas tehtava lõpplahendi jõustumiseni õigus taotleda hagiavalduse esitamisel enamtasutud riigilõivu tagastamist ja põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 alusel mistahes asjassepuutuva seaduse põhiseaduse vastaseks tunnistamist. Kohtusse pöördumise õigust võib rikkuda ka juba tasutud riigilõiv.

5. Maakohus lähtus tasutud riigilõivu põhiseadusvastasust tuvastades Riigikohtu riigilõive puudutavast praktikast. Juurdepääs õigusemõistmisele peab olema tegelikult tagatud, kuid asjassepuutuvas määras riigilõiv piirab kohtusse pöördumise õigust ebaproportsionaalselt.

6. Maakohus lähtus põhiseaduspärase riigilõivu määramisel enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsioonist.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

7. **Riigikogu** arvamuse on esitanud põhiseaduskomisjon, kes leiab, et RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 sätted, mis koostoimes näevad ette kohustuse tasuda vaidlustatud määras lõivu, on põhiseadusega vastuolus.

8. **AS Eesti Krediidipank** (hageja) leiab, et praeguses asjas hagi esitamisel tasuda tulnud riigilõiv oli põhiseadusevastane. Riigikohtu 7. mai 2012. aasta otsuses asjas nr 3-4-1-7-12 tunnistati sama hinnaga apellatsioonkaebuselt samas ulatuses nõutud riigilõiv põhiseadusevastaseks.

9. Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsuse asjas nr 3-4-1-13-12 punktis 36 leiti, et menetluse jätkuvuse huvides riigilõivu tasunud isik ei kaota enamtasutud riigilõivu tagasinõudeõigust. Hageja leiab, et põhiseadusega vastuolus oleva õigusnormi alusel menetlusosaliselt riigitulusesse kogutud riigilõiv on hinnatav enamtasutud riigilõivuna TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja RLS § 15 lõike 1 punkti 1 tähenduses ja riigil pole õigust rahale, mis on menetlusosalistelt nõutud põhiseadusvastase normi alusel.

10. **Õiguskantsler** peab vaidlusaluseid riigilõivuseaduse sätteid vastuolus olevaks PS § 15 lõike 1 esimese lause ja §-ga 11.

11. Hageja esitas enammakstud riigilõivu tagastamise taotluse enne põhivaidluses otsuse tegemist. Riigikohus on kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõike 4 alusel nõuda enammakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lõike 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist. Praegusel juhul ei saa tõsikindlalt väita, et hageja ei nõustunud 19. oktoobril 2010 riigilõivu tasudes selle suurusega. Samas on Riigikohus leidnud, et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 6 tuleb koostoimes tõlgendada selliselt, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasusele tugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni. Seega kasutas hageja seadusega antud õigust taotleda maakohtus tasutud riigilõivu tagastamist.

12. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, on asjassepuutuva, 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivu määra vahe rohkem kui neljakordne ja ületab rohkem kui üheksateist korda eeldatavat tsiviilasja menetlemise kulu maakohtus. Seetõttu langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs hagilt riigilõivuna 85 000 krooni nõudmise põhiseadusvastasuse kohta.

13. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted küll asjassepuutuvad, kuid põhiseaduspärased. Põhjendatud on tsiviilvaidlustega seotud kulude katmine kohtuasja osapoolte arvelt, mitte asetades seda koormist maksumaksjale. Olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, ei saa pidada kõnealust riigilõivumäära ebaproportsionaalselt suureks ega PS § 15 lõikest 1 ja §-st 32 tulenevaid õigusi rikkuvaks.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

14. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine” lõige 1:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

15. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES) (RT I 2008, 59, 330 – jõust. 01.01.2009)

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
1 000 000	[...]
1 500 000	85 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

16. Esmalt käsitleb kolleegium asjas põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

17. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

18. Kui menetlusosaline maksab riigilõivu menetluse kiirema jätkumise huvides ära, saab ta lõivu suurusega mitte nõustudes esitada enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. aprilli 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-13, punkt 21). TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem.

19. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab PS § 15 lõike 1 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel nõuda kohtulahendi jõustumiseni riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36, ja 2. aprilli 2013. aasta määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20). Maakohus, lahendades hageja taotlust tunnistada hagiavalduselt tasutud riigilõiv põhiseadusvastaseks ja tagastada nõutud enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas tasutud riigilõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152).

20. Enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse lahendamisel oleks maakohus pidanud vaidlusaluste sätete põhiseaduse vastasuse korral tegema taotluse osas teistsuguse otsustuse kui nende sätete põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

21. Seetõttu on praeguses asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni.

II

22. Hageja kasutas maakohtusse hagiavaldust esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igapäevast õigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda.

23. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust. Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebedõiguse riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud (vt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 28. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-12-12 ja 11. detsembri 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-23-12; üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12).

24. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 85 000 krooni (st 5432 eurot 49 senti), mida tuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni. 1. jaanuarist kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivud olid sisuliselt sama suured, hoolimata vääringust, milles need esitati. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 11. aprilli 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-31-12 põhiseadusega vastuolus olevaks praegu vaidlustatud riigilõivumäärast oluliselt väiksema määra 3195 eurot 58 senti (st 50 000 krooni), mida tuli 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel hagiavalduselt tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 28 760 euro 24 senti kuni 31 955 eurot 82 senti (st 450 000 kuni 500 000 krooni). Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas lisaks 7. mai 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-7-12 praegu vaidlustatuga sama riigilõivumäära (eurodes) põhiseadusevastaseks apellatsioonkaebuse osas.

25. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata praegu asjassepuutuva riigilõivu põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Riigilõiv 85 000 krooni ei ole menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

26. Riigikohus tunnistab PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 1 000 000 krooni kuni 1 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 85 000 krooni.

Märt Rask

Olle Tärvesaar

Lea Laarmaa

Jaak Luik

Ivo Pilving

